

HAMAMELIS VIRGINIANA L.

DOOR

H. J. VENEMA

Het oudste geschrift, waarin de Virginische toverhazelaar voor het eerst genoemd wordt, is van de missionaris J. BANNISTER (1650–1692), die een „Natural History of Virginia” heeft geschreven, welk werk echter nimmer gepubliceerd werd. BANNISTER noemde deze plant, of liever beschreef haar als *Pistachia Virginiana nigra Coryli foliis*. Van deze beschrijving wordt het eerst melding gemaakt door CUNNINGHAM in de *Almagestum Botanicum* van PLUKENET (1642–1706), welke in 1696 verscheen. Het herbarium van PLUKENET is bewaard gebleven. Het daarin aanwezige exemplaar met deze „beschrijving” behoort inderdaad tot de soort, welke thans algemeen in de botanische literatuur bekend is als *Hamamelis virginiana* L.. Ook komt in dit werk de oudste afbeelding (fig. A) van deze *Hamamelis* voor. Welke bezwaren men ook tegen deze afbeelding kan aanvoeren, men zal toch niet kunnen ontkennen, dat hier een *Hamamelis* afgebeeld is. Daarom is het zo merkwaardig, dat de overige beschrijvingen, welke van deze plant in het werk van PLUKENET geciteerd worden, geen betrekking hebben op *H. virginiana*, doch op andere planten. Dat zijn: 1e. *Pistachia Virginiana sylvestris trifolia* H. Bles. 295, thans bekend als *Staphylea trifolia* L. (H. Bles. is de afkorting van *Hortus regius Blesensis*, waarin MORISON (1620–1683) de planten heeft beschreven uit de botanische tuin van de Hertog van Orleans te Blois, en dat in 1669 verschenen is) 2e. uit de *Pinax* (1623) van BAUHIN (1550–1624): *Pistacia sylvestris*, d.i. *Staphylea pinnata* L..

Wat onder de beide andere door PLUKENET geciteerde frasen: *Pistachiae forma Bucula Barbadosensis* en *Pistachiae specie Nucula ex India Orientali* verstaan wordt, is thans niet meer te zeggen. Dr. DE WIT vestigde er echter mijn aandacht op, dat de planten waarnaar de oudere auteurs, ook LINNAEUS, verwijzen, niet uitsluitend beschouwd dienen te worden als synoniemen. Toen ter tijde kende men dit begrip nog niet. Men wilde daarmee alleen maar uitdrukken, dat dit planten waren welke onderling een grote mate van gelijkennis vertonen. Wanneer dus geen herbariummateriaal van deze oudere auteurs bewaard gebleven is, dan wordt het vaak moeilijk, soms zelfs onmogelijk, uit te maken wat men bedoeld heeft.

fig. A. *Pistachia Virginiana nigra Coryli foliis*. Uit: PLUKENET, *Almagestum Botanicum*, 1696.

De eerste botanicus, die begreep dat hier sprake was van een apart geslacht, was JOHN MITCHELL († 1768), arts in Virginia; CLAYTON († 1685-1773), eveneens medicus, zond met Kerstmis 1743 bloeiend materiaal van MITCHELL aan CATESBY (1680-1749). Het begeleidende briefje van MITCHELL, afgedrukt in een fraai werk van CATESBY getiteld: *The Natural History of Carolina, Florida and the Bahama Islands* (1743), luidt aldus:

STR,

„This is a new Genus of Plants, which I have likewise had an opportunity of describing from the live Plant, which I call *Trilopus*, on account of the triple husk of the fruit, so remarkable, but not described in its character. The inner Putamen of the nut is of a hard horny substance, double, inclosing each seed, opening at top, and divided by a valve of the middle husk, which is of a leathern substance, inclosing the whole nut, opening cross-wise at top. The outer husk resembles the cup of an acorn inclosing half the nut. The petals are as it were double at the base, a small petaliform Nectarium, of the length of the Perianthium, being affixed to the base of each petal.”

JOHN MITCHELL

CATESBY geeft in zijn boek ook een goede gekleurde afbeelding van *Hamamelis virginiana* (fig. B).

De eerste, in het Latijn gestelde beschrijving van het geslacht *Trilopus* door MITCHELL, verscheen in de *Act. Acad. Leop. Carol. VII*, app. 221 van

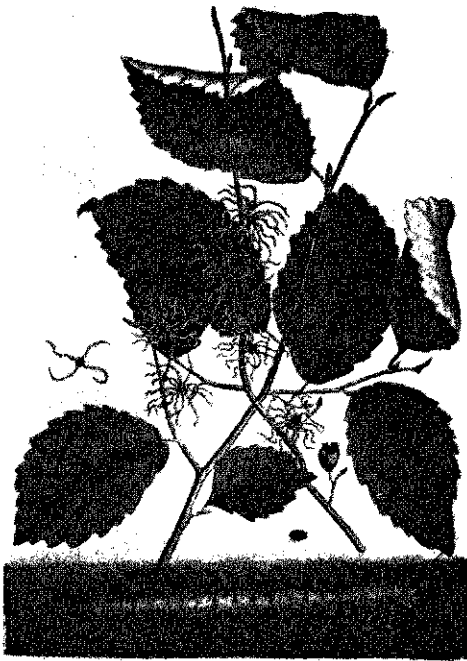

fig. B. *Hamamelis*. Uit: MARK CATESBY, *The Natural History of Carolina, Florida and the Bahama Islands*, Vol. II, app. 2, 1743.

fig. C. *Hamamelis*. Uit: DUHAMEL DU MONCEAU: *Traité des Arbres et Arbustes*, etc. Vol. I, 1755.

1748. Daarna nogmaals in 1769 in hetzelfde tijdschrift. Hij heeft zijn mededeling echter gedateerd op 11-3-1741. Waarschijnlijk geschiedde deze tweede publicatie uit protest tegen de handelwijze van LINNAEUS, die de geslachtsnaam *Trilopus* in zijn *Species Plantarum* en *Genera Plantarum* niet overgenomen had. LINNAEUS sprak nl. van het geslacht *Hamamelis*. Dit is bepaald geen gelukkig idee van de grote botanicus geweest. De naam *Hamamelis* is al oud en men verstond daaronder waarschijnlijk *Mespilus germanica*, in elk geval een *Pomacea*. Al vaker had LINNAEUS, door klassieke namen toe te passen op nieuw beschreven geslachten, verwarring gesticht. Zo verstond men onder *Itea* aanvankelijk de wilg, *Ptelea* was oorspronkelijk de naam voor de iep, enz.. Nu had MITCHELL kritiek uitgeoefend op de *Genera Plantarum* van LINNAEUS, waarin verschillende typen van geslachten niet genoemd waren o.a. niet het door MITCHELL opgestelde geslacht *Trilopus*, dat door LINNAEUS *Hamamelis* genoemd werd. Uit correspondentie van MITCHELL met LINNAEUS, was laatstgenoemde echter op de hoogte van de naam *Trilopus*, nog voor eerstgenoemde in de gelegenheid was zijn resultaten (pas in 1748!) te publiceren. Merkwaardigerwijze heeft LINNAEUS zijn publicatie, waarin het geslacht *Hamamelis* beschreven wordt, met 1741 gedateerd in plaats van 1746, wat de juiste datum is. Heeft LINNAEUS dit gedaan om de indruk te wekken, dat hij zijn informatie niet van MITCHELL had gekregen?

RAFINESQUE (1836) is de eerste geweest, die op deze onjuiste handelwijze van LINNAEUS gewezen heeft: „This is a very singular genus, formed by LINNAEUS with the *Trilopus* of MITCHELL, which name he ought not to have changed for the actual, which is the Greek name of the *Mespilus* or medlar tree”. De soortnaam *H. virginiana* publiceert LINNAEUS voor het eerst in 1753, in zijn *Species Plantarum*.

KUNTZE (1891) o.a., heeft uitvoerig over deze onverkwikkelijke kwestie geschreven; wij zullen hier niet nader op ingaan. Ook al moeten wij thans met een beroep op de Internationale Nomenclatuurregels *Hamamelis* L. als de officiële geslachtsnaam aanvaarden, het blijft toch te betreuren dat LINNAEUS in dit, en in enkele andere gevallen, klassieke namen voor later gevonden geslachten gebruikt heeft.

Dat *Hamamelis* in de tweede helft van de achttiende eeuw in Amerika reeds algemeen gekweekt werd, blijkt uit hetgeen MARSHALL (1788) schrijft: „L'Hamamelis est très-abondant aux environs de New-Yorck, d'où il sera facile de s'en procurer des plants et des graines. On les sème de bonne heure au printemps, ou même en automne, dans une terre légère, fraîche, et à une exposition ombragée: elles se lèvent pour l'ordinaire que la seconde année. Cet arbrisseau est encore assez rare, et ne se trouve guère que dans les jardins des curieux”.

Al zeer vroeg zijn zaden van *H. virginiana* naar Europa gezonden. De botanicus RAY (1627-1705) vermeldt dat reeds in 1687 zaden van *Ostrya virginiana* K. KOCH, *Euonymus americana* L. en *Hamamelis virginiana* L. uit N. Amerika naar Engeland gezonden zijn. CATESBY (1680-1749), die

o.m. van 1712-1719 in Virginia reisde en daarbij talloze planten verzameld heeft, zond naar Engeland o.a. *Myrica pensylvanica* LOIS., *Quercus prinus* L., *Calycanthus floridus* L., *Gleditsia triacanthos* L. var. *inermis* WILLD., *Cornus florida* L., *Clethra alnifolia* L., maar ook *Hamamelis virginiana* L.. AITON (1813) deelt mede, dat COLLINSON in 1736 zaden van *H. virginiana* in Engeland ingevoerd heeft.

MILLER (1691-1771) geeft in de vaak aangehaalde achtste editie van zijn *Gardeners Dictionary* (1768) een uitvoerige beschrijving van *H. virginiana*. De soort blijkt toen ter tijde in Engeland algemeen gekweekt te worden en veelvuldig in tuinen en parken voor te komen: „many of the plants have been raised in the English gardens, where they are propagated for sale by the nursery gardeners”. Deze *Gardeners Dictionary* was in zijn tijd een voortreffelijk werk! Telkenmale wanneer men dit boek raadpleegt wordt men ook nu nog getroffen door de vele nuttige wenken. De lezer moge dit zelve besluiten uit de volgende passage, waarin MILLER uitvoerig aanwijzingen geeft over de cultuur en verzorging van *H. virginiana*: „This is propagated by laying down the young branches in autumn, which will take root in one year, provided they are duly watered in dry weather; but many of the plants which are in the gardens, have been produced from seeds which came from America; these seeds always remain a whole year in the ground, so they should be sown in pots, which may be plunged into the ground in a shade part of the garden, where they may remain all the summer, and require not other care but to keep the pots clean from weeds, and in very dry weather to water them now and then; in autumn the pots may be removed to a warmer situation, and plunged into the ground under a warm hedge; and in the winter should prove very severe, they should have light covering thrown over the pots, which will secure the seeds from being destroyed. In the spring the plants will come up, therefore as the season grows warm, the pots may be removed where they may the morning sun till eleven o'clock; and if they are duly watered in dry weather, the plants will have made good progress by autumn, when they should be transplanted, either into small pots, or in a nursery-bed, where in one, or at most two years time they will be strong enough to plant where they are designed to remain; they love a moist soil, and a shady situation”.

De roem, welke de botanische tuin te Leiden genoot, stimuleerde VON WACHENDORFF (1702-1758) om de collecties van de botanische tuin te Utrecht belangrijk uit te breiden. In de door hem in 1747 uitgegeven *Horti Ultrajectini Index* worden een aantal N. Amerikaanse soorten genoemd waaruit blijkt dat in vergelijking met de *Hortus van Leiden* toen ter tijde Utrecht een belangrijke collectie nieuwe soorten bezat. VON WACHENDORFF vermeldt o.m. *Quercus phellos* L., *Quercus borealis* Mx var. *maxima* ASHE, *Ulmus americana* L., *Hydrangea arborescens* L., *Itea virginica* L., *Hamamelis virginiana* L., *Crataegus calpodendron* MED., *Amelanchier canadensis* MED., *Gymnocladus dioica* KOCH, *Rhododendron viscosum* TORR., *Kalmia latifolia* L., *Kalmia angustifolia* L.,

Leucothoë racemosa GRAY en *Vaccinium corymbosum* L.. Dit is de oudste bron, waarin melding gemaakt wordt van de aanwezigheid van *H. virginiana* in ons land. Volgens WEIN (1931) zou deze belangrijke collectie planten te danken zijn aan CLAYTON (1762 †). Hij zond een groot aantal van de door hem in N. Amerika verzamelde zaden naar GRONOVIVS (1690-1762), Burgemeester van Leiden en Curator van de Rijks Universiteit aldaar. Met behulp van LINNAEUS beschreef en publiceerde GRONOVIVS deze nieuwe soorten in zijn Flora Virginica (1745). GRONOVIVS verspreidde van Leiden uit deze planten en zaden en zo kunnen zij ook in Utrecht gekomen zijn. Of Utrecht *H. virginiana* direct ontvangen heeft uit Amerika, dan wel via de Hortus te Leiden, is thans niet met zekerheid uit te maken. Prof. KONINGSBERGER was zo vriendelijk mij mede te delen dat de Hortus te Utrecht nooit een archief heeft bezeten, of dat het opgeruimd of zoek geraakt is. De Heer VEENDORP, hortulanus te Leiden deelde mij mede, dat in 1818 *H. virginiana* met zekerheid deel uitmaakte van de collectie in de Hortus te Leiden.

De oudste Nederlandse beschrijving, welke ik gevonden heb, dateert van 1790 en is van de hand van DE SERVAIS (1735-1807). Daarom moge diens beschrijving hier in haar geheel volgen:

„Zwarte Virginische Pistache met Hazelaars bladen.

Groeipl. in Noord-America. Heester van 3 of 4 voeten hoog, met groen-agtiggeele bloemen in de Herfst.

Aankweeking. a) Door inlegging; b) October, Maart, April; c) Goede vogtige grond; d) Lugtige lommerige plaats; e) Op 3 of 4 voeten afstand plaatsen; f) Dit gewas brengt hier ter lande geen rijp zaad voort, en wil zomers veel begoten wezen.”

Wanneer deze plant in Frankrijk is ingevoerd, heb ik niet kunnen nagaan. DUHAMEL DU MONCEAU (1700-1781) noemt *Hamamelis* in zijn *Traité des Arbres et Arbustes* van 1755. Hij geeft een beschrijving en een afbeelding van een bebladerde tak met bloemen, waaruit onze *H. virginiana* dadelijk te herkennen valt (fig C). Er worden ook enkele aanwijzingen over de cultuur en de vermeerdering gegeven. De plant schijnt te dien tijde nog zeldzaam geweest te zijn. DUHAMEL schrijft: „cet arbrisseau, qui nous vient de la Virginie et de la Louysiane, est encore rare, néanmoins on le multiplie aisément par les marcottes, et il ne paroît pas délicat.”

In 1789 was *H. virginiana* aanwezig in de Jardin des Plantes, toen geheten Jardin du Roi, te Parijs. In de vermaarde Encyclopédie van LAMARCK schrijft POIRET (1755-1834): „On le cultive en pleine terre au Jardin du Roi, et dans les jardins des Amateurs de Botanique”.

In de Harbkesche wilde Baumzucht, verschenen in 1771, schrijft Du Roi met betrekking tot de cultuur het volgende:

„Man erhält sonst gewöhnlicher Weise aus dem Saamen junge Pflanzen, der aber weder in England, noch bei uns seine Vollkommenheit und Reife erhält.

Er liegt beinahe ein Jahr unter der Erde, ehe er ausläuft.

Die Ungewissheit bei der Güte desselben nöthiget daher gemeinlich den Liebhaber, dass er die Vermehrung durch Ableger besorget, wozu der Stamm wegen der tiefsitzenden Zweige von Natur geschikt ist, welche auch nach der hiesigen Erfahrung bald Wurzeln fassen.

In guten etwas feuchten Boden stehen sie am liebsten, und sie vertragen unsere Winter, ohne an ihren Zweigen beschädigt zu werden”.

Het is het oudste gegeven over *Hamamelis virginiana*, dat ik in de Duitse literatuur gevonden heb. WEIN (1931), heeft echter de *Catalogus Plantarum* (1745) van MILLER (1686-1750), een rijke koopman uit Ulm kunnen raadplegen, die volgens hem toen ter tijde de grootste collectie Noord-Amerikaanse houtige gewassen in Duitsland bezat. Daarin zou ook *H. virginiana* genoemd worden.

De mededelingen, in een kort daarop verschenen werk van VON WANGENHEIM (1747-1800), opperhoutvester, dat in 1787 verscheen, brengen maar weinig nieuws; vermeld moge worden dat de tekst verlucht is met afbeeldingen van een blad, een vrucht en een zaad. De in het zelfde jaar verschenen *Anleitung zur sicheren Erziehung etc.* van VON BURGSDORF (1747-1802), eveneens opperhoutvester, schrijft o.m.: „bringt bey uns jedoch keinen Saamen”.

In 1788 verschijnt een groot werk van WALTER (1740?-1788), *Flora Caroliniana* geheten, waarin een drietal nieuwe soorten van *Hamamelis* beschreven worden, te weten: *H. dioica*: floribus dioicis, *H. monoica*: floribus monoicis en *H. androgyna*: floribus hermaphroditis. Al spoedig twijfelt men aan het bestaan van deze drie soorten, zo b.v. ROEMER en SCHULTES (1818), DUHAMEL (1819), STEUDEL (1821). Laatstgenoemde vraagt zich af of *H. monoica* en *H. dioica* ook variëteiten zouden kunnen zijn van *H. virginiana*. Aldus worden zij later nog beschreven door KOCH (1835). ROEMER en SCHULTES (1818) beschouwen *H. androgyna* als synoniem met *H. virginiana*. DUHAMEL (1819) laat zich aldus uit: Les espèces de ce genre ne sont pas encore parfaitement connues; WILLDENOW, d'après WALTER, pense que l'*Hamamelis* comprend trois espèces différentes, que les botanistes ont laissées jusques à présent confondues ensemble, parce qu'on manque de renseignements pour les caractériser d'une manière positive. Ce que l'on peut soupçonner, c'est que l'une de ces espèces est dioïque, à fleurs axillaires, pédonculées, ramassées, et munies de pétales; la seconde est monoïque, à fleurs dépourvues de pétales, polyandres, disposées en épis terminaux”. De detailtekeningen, waarmede DUHAMEL (1819) zijn bijdrage illustreert, zijn niet zeer geslaagd. DE CANDOLLE (1830) beschouwt alle drie als synoniemen van *H. virginiana*, een opvatting waarbij DON (1834), SPACH (1839), STEUDEL (1841) en SUDWORTH (1897) zich aansluiten.

DON (1834) merkt op: „This singular shrub, which grows about 10 or 12 feet high, begins to show his yellow flowers in autumn, when all others have dropped their leaves, continues to flower all winter, and forms its fruit the spring following. The flowers are either polygamous, varying to dioecious,

monoecious, and androgynous; hence the names of *Hamamelis dioica*, *monoica* and *androgyna*, WALT." Zijn illustraties zijn helaas onvoldoende. SPACH (1839) maakt in dit verband de volgende opmerking: „Quoique nous ayons examiné quantité de fleurs de cette plante nous n'en avons jamais trouvé qui fussent unisexuelles. Aussi l'auteur cité a-t-il probablement été induit en erreur à ce sujet, soit par l'accroissement de la partie inférieure du tube calicinal et du pistil de ces fleurs (accroissement qui s'opère durant l'hiver, de sorte qu'au printemps elles ont un aspect très-différents de celui qu'elles offraient en automne), soit par avortement assez fréquent d'un grand nombre d'entre elle.”

LOUDON (1844) schenkt ook aandacht aan deze kwestie: „The flowers are either polygamous, dioecious, monoecious, or androgynous, and hence the names in some American catalogues, of *H. dioica*, *H. monoica* and *H. androgyna*.”

Iets later voegt hij hier nog aan toe: „Both sexes are in the Twickenham Botanic Garden. The male plant sometimes shows a few female flowers; but no male flowers have been observed on the female plant. The male blossoms appear in October, and continue through the winter; and the female flowers begin to open about November, and are very ornamental.”

KOCH (1872) laat zich aldus uit: „Im Vaterlande kommt es biswielen vor, dass die Blüthen polygamisch oder diklinisch sind. Es muss diese Verkümmernung der Blüthen in einigen Gegenden Nordamerika's regelmässig vorkommen, da WALTER in seiner Flora Caroliniana deshalb aus der einen *H. virginica* 3 Arten: *H. dioica*, *monoica* und *androgyna* gebildet hat.”

Tot op het eind van de negentiende eeuw kan men deze namen nog geciteerd vinden, zo bij LAVALLEE (1887), DIPPPEL (1893) en SARGENT (1893), doch steeds als synoniemen van *H. virginiana*; thans zijn ze uit de dendrologische werken verdwenen.

Over het algemeen zijn de beschrijvingen en afbeeldingen van *H. virginiana* in de tweede helft der achttiende en in de eerste helft der negentiende eeuw maar matig. BUC'HOZ (1731-1807) noemt in zijn Catalogue Latin et Francais de tout les Arbres, Arbustes et Plantes vivaces, verschenen in 1799, alleen de soort *H. virginiana* zonder nadere beschrijving. De beschrijvingen door MICHAUX (1803), PERSOON (1805), SCHKUHR (1808), WILLDENOW (1811), LODDIGES (1821), BARTON (1823), DIETRICH (1839) en ENDLICHER (1841) zijn te beknopt. SCHKUHR geeft echter enkele detailtekeningen van bloem en vrucht. Een fraaie gekleurde plaat van een bloeiende tak (met bladeren en vruchten) geven LODDIGES en BARTON. ENDLICHER vermeldt enkele bijzonderheden over het gebruik van *H. virginiana* in de geneeskunde.

Wel worden in deze periode enkele andere soorten van *Hamamelis* beschreven, zoals we zullen zien merendeels echter ten onrechte.

Zo citeert REHDER (1949) *H. latifolia* W. YOUNG, die in 1783 deze naam noemt, echter zonder beschrijving, in een naamlijst van Amerikaanse bomen en struiken, als een synoniem van *H. virginiana*. Ik heb deze publikatie echter niet kunnen raadplegen.

In zijn Meth. Pl. Hort. Bot., verschenen in 1794, beschrijft MOENCH (1744-1805) *H. corylifolia*. Deze beschrijving luidt aldus:

„foliis ovatis sinuatis acuminatis: floribus involucre: involucre trifloro. *Hamamelis virginica*. LINN. h.H.Frutex.”

Algemeen beschouwt men deze soort als synoniem met *H. virginiana* L., zo b.v. STEUDEL (1821, 1841), KOCH (1853, 1872), LAUCHE (1883), HOOKER (1883), JÄGER und BEISSNER (1884, 1889), DE VOS (1887), HARTWIG (1892), DIPPEL (1893), SARGENT (1893), SUDWORTH (1897) en REHDER (1949).

In 1814 beschrijft PURSH (1794-1820) in zijn Flor. Bor. Am. Vol. I een nieuwe soort, *H. macrophylla* genaamd: „On river sides in the western part of Georgia: The large leaves punctated on their lower side with rough tubercles and other marks, give sufficient reasons to consider it a distinct species: besides this, it is very probable that under *H. virginica* are two distinct species, as the northern plant seems to differ very much from the southern in its outside appearance”. Sommige auteurs beschouwen deze soort als een variëteit van *H. virginiana*, o.a. NUTTALL (1818), DE CANDOLLE (1830), STEUDEL (1841), JÄGER und BEISSNER (1884, 1889) LOUDON (1844, 1869) en KOCH (1853, 1872). Anderen beschouwen haar als synoniem met *H. virginiana*: SPRENGEL (1825), SPACH (1839), HOOKER (1883), DIPPEL (1893), doch het merendeel der auteurs erkent *H. macrophylla* PURSH als een goede soort; dat zijn oudere auteurs als POIRET (1817), ROEMER en SCHULTES (1818), STEUDEL (1821), DON (1834), RAFINESQUE (1836), maar ook meer recente schrijvers zoals SARGENT (1905, 1921) en REHDER (1927, 1947, 1949). Het verschil tussen beide soorten laat SARGENT in onderstaande tabel aldus tot uitdrukking komen:

„Leaves smooth, conspicuously unsymmetrical at base; flowers autumnal.

1. *H. virginiana*

Leaves roughened by persistent tubercles, slightly unsymmetrical at base; flowers hiemal.

2. *H. macrophylla*”

SARGENT (1921) geeft ook een goede afbeelding van laatstgenoemde soort. Volgens DON (1798-1856) zou deze soort sinds 1812 in Engeland in cultuur genomen zijn; recente opgaven zijn mij onbekend. Op grond van de vorm der bladeren spreekt RAFINESQUE liever van *T.* of *H. rotundifolia*.

NUTTALL (1818) heeft voorts de variëteit *parvifolia* beschreven: „leaves smaller, oblong obovate, upper part undulately and grossly crenate, the underside pubescent, somewhat hirsute; segments of the calyx oblong, stamens and perigynous filaments often nearly equal. A shrub every way smaller than the common *H. virginica*, with the branches nearly erect, calyx somewhat coloured and diaphanous, petals bright yellow. From the mountains of Pennsylvania, v.v. in Hort. Landreth, Philadelphia.”

Hierbij sluiten zich aan SPRENGEL (1825), DE CANDOLLE (1830), DON (1834) en LOUDON (1844, 1869). Over de bloem- en zaadvorming schrijft NUTTALL (1818) het volgende: „although flowering freely every year, has never produced seed since transplanted into a garden out of contact with

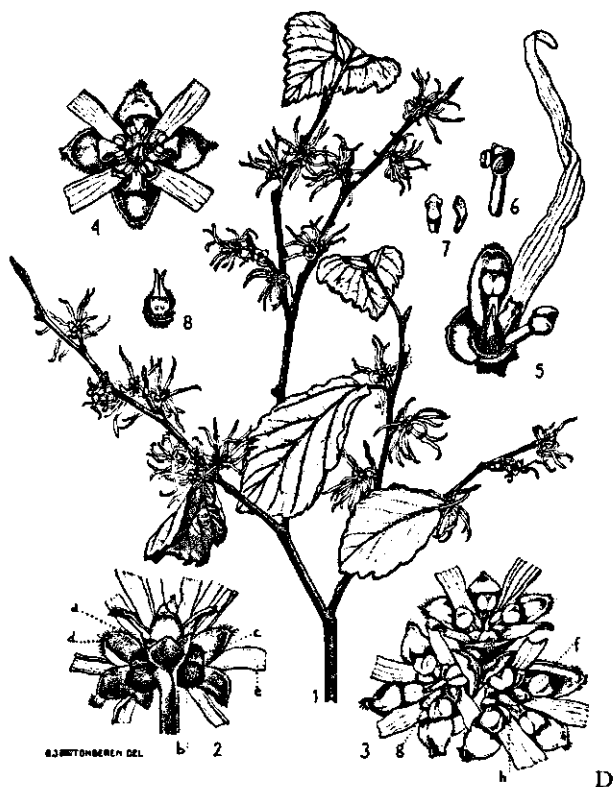

fig. D. *Hamamelis virginiana* L.

1. bloeiende tak, 2 november 1954; 2. bloeiwijze van de onderzijde gezien; 3. bloeiwijze van de bovenzijde gezien; 4. bloem van boven gezien; 5. bloemdetail; 6. fertiele meeldraad met opengesprongen helmknop; 7. steriele meeldraad van voren en terzijde; 8. stamper met 2 stijlen en geopend vruchtbeginsel; a. schutblad van de bloeiwijze, b. voorblaadjes van de eindbloem, c. voorblaadje van een zijbloem, d. kelkblad, e. kroonblad, f. fertiele meeldraad, g. steriele meeldraad, h. stamper.

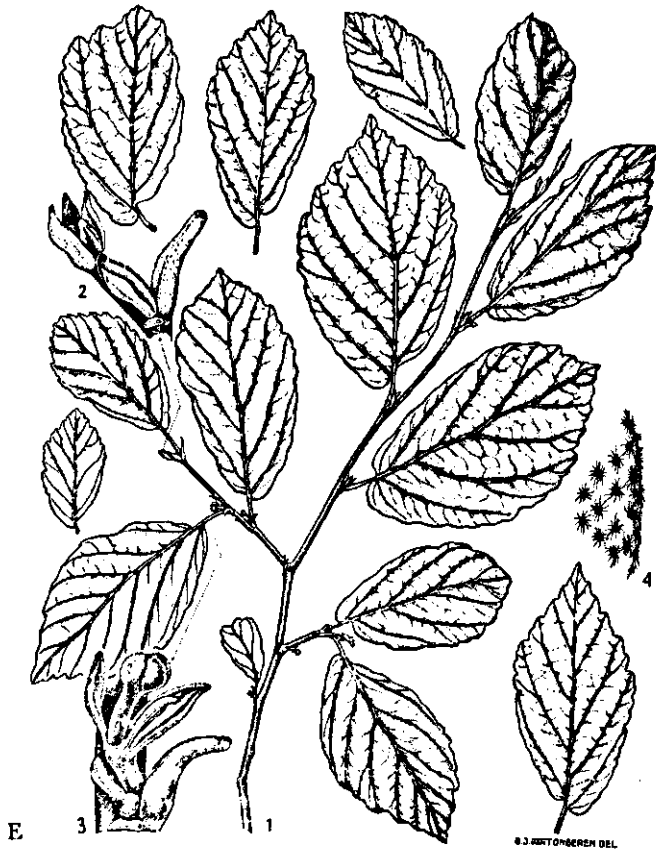

fig. E. *Hamamelis virginiana* L.

1. twijg met bladeren, 11 juli 1955; 2. gedeelte van een bladsteel met steunblaadjes; 3. bloemknop; 4. gedeelte van de onderzijde van een jong blad, met roestbruine sterharen bezet.

other individuals. This subject, however, requires more general and accurate examination."

LOUDON (1869) geeft de volgende beschrijving: „Leaves nearly orbicular, cordate, coarsely and bluntly toothed, and scabrous from dots beneath, Western part of Georgia, and North Carolina on the Catawba Mountains. Introduced in 1812, and flowers from May to November". Waarschijnlijk vergist LOUDON zich hier en moet de bloeitijd luiden van November tot Mei.

Het merendeel der onderzoekers beschouwt echter *H. virginiana* var. *parvifolia* NUTT. en *H. parvifolia* RAF. als synoniemen van *H. virginiana*. Zo b.v. SARGENT (1893), SUDWORTH (1897), REHDER (1949).

RAFINESQUE komt met allerlei nieuwe ideeën. Niet alleen herstelde hij in 1836 de geslachtsnaam *Trilopus* van MITCHELL, maar ook meent hij verschillende nieuwe soorten te moeten onderscheiden. Ook maakte hij bezwaren tegen de soorttoevoeging *virginiana* „*Tr. or H. riparia or hyemalis* would have been better, since it only grows on the margins of streams from New England to Carolina". Over zijn *T. rotundifolia* (= *H. rotundifolia* = *H. macrophylla* PURSH) sprak ik reeds. *T. dentata* RAF. zou volgens hem herhaaldelijk verward zijn met *H. virginiana*. Ook erkent hij, zoals wij zagen *H. parvifolia* NUTT. als een goede soort. Dan is er nog *Trilopus nigra* door RAFINESQUE bloeiend gevonden in October 1818, „on the mountains Alleghany of Pennsylvania and Virginia, in dry hills", waarvan de variëteit *catesbiana* afgebeeld staat in het grote werk van CATESBY: *The Natural History of Carolina, etc.* (1743) (zie fig. B). Tenslotte werd door RAFINESQUE ook nog onderscheiden „*H. estivalis*, growing in West Kentucky and probably further west also, near streams, but blossoming in July when in full leaf".

Al deze soorten van RAFINESQUE, te weten: *T. dentata*, *estivalis*, *nigra*, *parvifolia* en *rotundifolia* worden thans algemeen als synoniemen van *H. virginiana* opgevat.

STEUDEL (1783-1856) noemt in zijn *Nomenclator Botanicus* (1821, 1841) de soort *H. caroliniana* WALTER. Ook LAVALLEE (1877), SUDWORTH (1897) en REHDER (1949) noemen *H. caroliniana* WALT.; alle drie beschouwen deze naam als synoniem van *H. virginiana*. SUDWORTH en REHDER vermelden dat zij dit gegeven ontleend hebben aan de *Nomenclator* van STEUDEL. Het is niet bekend waar WALTER deze naam gebruikt zou hebben.

STEUDEL (1841) noemt tenslotte *H. carolinensis* GMEL., JÄGER und BEISSNER (1884, 1889) en HARTWIG (1892) noemen *H. caroliniensis* GMEL. als synoniem van *H. virginiana*. Ook in dit geval is het niet bekend waar GMELIN deze naam gebruikt heeft.

In dit eerste gedeelte heb ik een overzicht gegeven van de ontdekking, invoer en geschiedenis van *H. virginiana* tot het midden van de vorige eeuw. In het tweede gedeelte zal de literatuur van deze soort uit de tweede helft van de negentiende eeuw en uit de twintigste eeuw besproken worden.

Wageningen, Laboratorium voor Plantensystematiek en -geografie.